

Svensk i stalinismens tjänst

av Bo G Hall

TITEL:

Naftasyndikat. Berättelsen om direktör Kruse och Stalins oljebolag i Sverige.

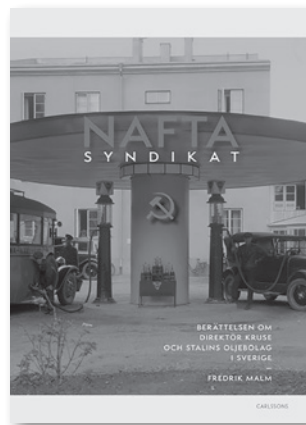
FÖRFATTARE:

Fredrik Malm

FÖRLAG:

Carlssons 2020

EINAR KRUSE VAR en helt central person när det gäller de kommersiella relationerna mellan Sverige och Sovjetunionen på 1920- och 1930-talen. Men ännu viktigare var hans insatser ifråga om de mycket nära följande sambanden mellan Kreml och Sveriges kommunistiska parti (SKP), idag Vänsterpartiet. Benhård stalinist, gick han sjuttionio år gammal ur tiden 1960 men fungerade långt in på femtiotalet som partiets finansielle chef, och på många sätt en sorts spindel i nätet, vilket bland annat innebar att fördela de ekonomiska bidragen österifrån. Ändå är hans namn förbluffande okänt och förekommer nästan inte alls i tryckta källor, eller i alla fall mycket sällan.

I den här boken är han den dominerande gestalten, vars hela levnadslopp läsaren får följa. På samma gång utgör den en lättläst presentation av det Sverige som växte fram under Kruses livstid; med stundtals detaljerade skildringar av de politiska rörelserna och striderna på vänsterkanten i vårt land. Född i Överluleå, där fadern var inspektör vid en skogsindustri i Ljuså, blev han tidigt övertygad socialist. Efter studentexamen följde

några år som spårvagnsförare i Philadelphia och vid återkomsten från USA arbetade han som banktjänsteman. När SAP klövs 1917 valde Kruse, i likhet med en stor majoritet bland Norrbottens socialdemokrater, att slå följe med vänstersocialisterna, de som sedermera blev SKP. Trots alla kommande, för den inre sammanhållningen rimligen mycket påfrestande stormar, t ex Ribbentrop-Molotovpakten och det sovjetiska anfallet på Finland 1939, Pragkuppen 1948 eller Ungernrevolten 1956, blev han alltså troget kvar i partiet.

Tidigt förstod också partiet att utnyttja de kamerala och finansiella kunskaper som Kruse skaffat sig på Härnösands Enskilda Bank, så småningom fusionerad med Svenska Handelsbanken. Där blev han för övrigt kontorschef och fanns kvar ända till 1921. När han slutligen helt gick över till SKP kom kunskaperna i ekonomi, bokföring och revision väl till pass i denna organisation som ofta kännetecknades av brinnande övertygelser, ren amatörism och tillika svåra, uppsplitande fraktionsstrider. Under hela sitt liv kom han därefter att på svensk mark

helhjärtat kämpa för den kommunistiska revolutionen, oftast i det fördolda.

Redan 1921 fick Kruse en tjänst på den ryska handelsdelegationen i Stockholm, en del av Lenins ryska legation i Stockholm, sedermera Sovjets ambassad. Där var han ryssarna direkt behjälplig i deras efterhand lyckosamma ansträngningar att via Sverige sälja i hemlandet beslagtaget guld på världsmarknaden. I boken möter vi många dåtida i dessa sammanhang kända namn, bland andra den ”röde” bankdirektören Olof Aschberg. Längre fram skymtar förstås också det sovjetiska sändebudet Aleksandra Kollontaj, som fått ett eget avsnitt.

Bokens titel hänger samman med den omfattande kedja av bensinmackar med rysk vara i pumparna som byggdes upp i Sverige mellan 1929 och 1937, hela tiden i nära samarbete med Kooperativa Förbundet. Den fick namnet AB Naftasyndikat. Moskva stod för nio tiondelar av investeringarna, och Kruse fungerade som verkställande direktör. Totalt drev företaget vid årsskiftet 1930–1931 hela 451 enheter, försedda med röda NAFTA-triangular, från Trelleborg till Kiruna. Även om man formellt var ett rent svenskt företag existerade i realiteten mycket nära förbindelser med den sovjetiska handelsdelegationen. Kruse anställde en lång rad SKP-aktivister. 1932 uppgick Naftasyndikats personalstyrka till hela åttahundra personer, vilka till en icke obetydlig del utnyttjades för rent spioneri mot Sverige.

I själva verket utgjorde företaget sålunda en underjordisk rörelse med syfte att finansiera och sprida den kommunistiska läran från Sovjetunionen till vårt land. Detta framgår inte minst av dåtida polisförhör som finns bland säkerhetspolisens dokument hos Riksarkivet i Täby. Via Nafta hjälpte Kruse partiet också på många andra sätt, framför allt ekonomiskt. Flera gånger klev han in som en räddare i nöden för att partiet skulle

klara driften i glapp som uppstod mellan de återkommenade bidragen från Komintern. 1937 valde dock de ansvariga i Moskva att lägga ner Naftabolaget. För detta beslut kan flera skäl tänkas. Ekonomiskt hade verksamheten aldrig varit lönande och skrivierna i pressen om spionage liksom polisens ökade verksamhet fanns säkert också med i bilden. Och mackarna kunde i fortsättningen i stället ståta med Gulfs emblem.

På sitt sätt ännu viktigare ur samlad svensk synpunkt är kanske den verksamhet som Kruse därefter gav all sin kraft. Han gick nämligen direkt från Naftasyndikat till Sveriges kommunistiska parti, som han vid det här laget kände till utan och innan och vars ekonomidirektör han blev. Som boken framhåller var ingen bättre lämpad än han när det gällde att hantera ekonomien i denna organisation med så många skumraskaffärer. Med hårda nypor och klar överblick kunde han ta sig an dagens vedermödor och både inleda och avveckla verksamheter. I alla partiets olika aktiviteter klev han in som chef, styrelsemedlem, firmatecknare eller i flera roller samtidigt.

Sannolikt med pengarna från försäljningen till Gulf fick Kruse resurser till en rad offensiva aktiviteter. Bland annat köptes vid denna tid den fastighet på Kungsgatan 84 som Vänsterpartiet alltjämt disponerar. Mycket satsades vidare på inköp av tryckeriutrustning och från 1943 gjordes partiorganet *Ny Dag* om till morgontidning. Han hade kontroll över alla tidningar som partiet gav ut och skrev nästan aldrig själv men basade över ekonomi och personal. Denna centrala roll som i hög grad gällde de ekonomiska relationerna till Moskva behöll han nästan oförändrat ända till sin avgång i slutet av 1950-talet. En av polisens uppgiftslämnare på SKP:s kansli karakteriserade Kruse som ”ekonomisk diktator i partiet”. Det är därför rimligen svårt att överskatta hans betydelse.

Förtjänsten av att i rampljuset ha dragit fram Kruses på flera sätt mycket avgörande insatser tillkommer Fredrik Malm, liberal riksdagsledamot och journalist. En förklaring är att Einar var hans morfars far, men samtidigt en person han egentligen inte visste just någonting om och efterhand blev nyfiken på. Emellertid dröjde det länge innan han kunde få fram konkreta fakta om Kruses verk och bilden började klarna. Uppenbarligen föredrog denne att inte framträda inför offentligheten i onödan. Bakom boken ligger därför ett mycket tålmodigt och långvarigt arbete särskilt i form av forskning i arkiv och bibliotek; inte minst plöjning av dåtida polisprotokoll. Sitt källmaterial redovisar

dessutom författaren på ett övergripande sätt, vilket lockar till egna fortsatta studier.

Som läsare är man mycket tacksam över resultatet. I denna välskrivna bok framträder nämligen en närmast skrämmande och fascinerande gestalt. Samtidigt bjuds på mycken, inte sällan oväntad och avslöjande, belysning av den tid och de miljöer som denne vistades i. Uppenbarligen förtröttades Kruse aldrig i sin stalinistiska, och mot Kreml oavbrutet lyhörda, strävan att på olika sätt underminera Sverige.

Författaren är fil dr, f d kommersråd. Han är ledamot av KKrVA.